ROČNÍK 45 3/1997

Sn

ŠTÚDIE

VÝVOJ ZÁUJMU O MÁGIU

DUŠAN BELKO

Mgr. Dušan Belko, *Ústav etnológie SAV, Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovakia*

The paper gives attention to the overview of opinions on magic in various historic periods, as well as on theories and hypotheses of some important social and cultural anthropologists, who try to capture the essence of the phenomenon of magic. Simultaneously, the author wants to address the possible causes of the present rise of interest in magic.

Kľúčové slová: mágia
Key words: magic

Mágia je zvláštnym fenoménom v dejinách ľudskej spoločnosti, ktorý sprevádza človeka od raného praveku až po našu súčasnosť. Vzťah mágie a náboženstva nie je dodnes jednoznačne a uspokojivo vyriešený, je však pravdepodobné, že už v praveku bola mágia súčasťou náboženských predstáv a obradov. Opierala sa o vieru v schopnosť človeka ovplyvňovať a pôsobiť pomocou tajomných, nadprirodzených síl na ľudí, zvieratá, prírodné javy, ba i na duchov, bohov, prakticky na všetko, čo človeka obklopovalo, alebo si myslel, že ho obklopuje. Praveký človek žil v jednote s okolitou prírodou i s celým vesmírom. Medzi najstaršie formy mágie patrili magické obrady a praktiky na zabezpečenie potravy. O týchto obradoch svedčia mnohé praveké jaskynné nástenné maľby a rytiny. Praveký človek ponímal svoj životný priestor ako oživený, preto mohol komunikovať s najrôznejšími bytosťami i rôznymi predmetmi. Dodnes sa táto schopnosť vyskytuje u časti príslušníkov tzv. prírodných národov, ktorí žijú na úrovni konca doby kamennej (napr. austrálski domorodci v rezerváciách medzi sebou komunikujú na diaľku obyčajným sústredením[1]).

V období staroveku bola mágia neobyčajne vzácnym umením a snažila sa preniknúť do všetkých tajomstiev života a sveta vôbec. Najstaršími civilizáciami, kde sa toto umenie mágie zámerne rozvíjalo, bola staroveká India, Perzia, Chaldea a Egypt. Zo starého Egypta pochádza i legendárna *„Smaragdová doska“*, pripisovaná egyptskému bohu Thovtovi, ktorej text sa považuje za jadro ezoterického, a teda i magického poznania.

I vlastný pojem *„mágia“* pochádza zo staroveku – zo starej Perzie, a je odvodený od mágov, ktorí boli „pôvodne príslušníkmi kňazskej kasty vyznávajúcej Zoroastrovo učenie. Uctievali oheň a živly, zaoberali sa liečením, zákonodarstvom a písomníctvom. V období Rímskej ríše preniklo ich učenie aj do Európy“.[2]

Doklad o tom, že už i predtým boli napr. v starom Grécku rozšírené magické praktiky, ktoré mali pôsobiť prostredníctvom sošiek z vosku, nám podáva Platón v jednej zo svojich kníh: „Je naozaj neužitočné prehovárať veľmi predpojaté osoby, aby sa neznepokojovali malými voskovými soškami, ktoré boli položené pred ich dvere, na križovatku, alebo na hrob predkov, a napomínať ich, aby si ich nevšímali, pretože slepo veria na takéto počarovanie.“[3]

V Európe sa však tajné magické učenie rozšírilo i vďaka pôsobeniu židovského národa, ktorého rozptyl dosiahol masový rozsah po židovskej vojne (66-70 n.l.), keď Jeruzalem zničili rímske vojská. Zo židovského náboženstva vzišlo kresťanstvo, ktoré v priebehu posledných dvoch tisícročí ovplyvnilo a utváralo duchovnú kultúru Európy.

S nástupom kresťanstva v stredovekej Európe mágia začína dostávať inú podobu a začína sa stotožňovať s čarodejníctvom a mágovia s čarodejníkmi, teda ľuďmi, ktorí v spojení s mocnosťami zla (s diablom) škodia iným ľuďom. Katolícka cirkev vytvorila inštitúciu inkvizície, ktorá sa priam živila procesmi proti čarodejníkom a čarodejniciam. Tieto procesy, ktoré sa konali od 13. do 18. storočia takmer v celej Európe, boli zväčša zmanipulované a na hraniciach bolo upálených mnoho nevinných ľudí.

Zároveň však táto doba prináša i určitý vzrast v mágii. Umenie mágie sa vyučuje na univerzitách v Tolede, Seville, v Salamanke a Krakove. Mágiou sa zaoberajú i najväčší myslitelia tej doby, ako napr. skutočný objaviteľ Aristotela Albertus Magnus (1193-1280), Bacon z Verolamu (1210-1272), Arnold z Villanovy (1235-1314), Raymundus Lullus (1235-1335) a najmä prvý veľký syntetik hermetického poznania Cornelius Agrippa von Nettesheim (1486-1516) i jeho historický súčasník Johannes Faust (1490-1539), ako i lekár Paracelsus (1493-1541) a Robert Fludd (1574-1637).[4]

Po určitom rozkvete mágie sa toto učenie o skrytých silách musí samo skrývať pred prenasledovaním. Viera v čarodejníctvo a procesy s ním súvisiace sa k nám na naše územie dostáva už koncom 16. storočia, avšak masové rozšírenie pripadá až na 17. a prvú polovicu 18. storočia. Táto skutočnosť iste nie je náhodná, pretože 17. a prvá polovica 18. storočia je u nás „dobou hlbokého sociálneho úpadku, je to obdobie veľkej hospodárskej retardácie, neustálych vnútorných vojen, náboženského prenasledovania a sociálneho útlaku. S hospodárskym a sociálnym úpadkom išiel ruka v ruke i úpadok kultúrny a vzdelanostný.“[5]

Čarodejníctvo vychádzalo z najtemnejších stránok ľudských žiadostí, z nízkych myšlienok, z predstáv a pudov zlomyseľných a obmedzených ľudí. Považovalo sa za zločin, pretože principiálne išlo o zneužitie poznania o skrytých silách na zlé, egoistické ciele. Čarodejníctvo využívalo prejavy závisti, nenávisti, priania toho najhoršieho, praktiky preklínania, zatratenia, kliatby a pod.

Je potrebné však pripomenúť i skutočnosť, že „značná časť osôb, ktoré boli obvinené z čarodejníctva, zaoberala sa liečením. Samo liečenie bolo totiž pôvodne viac záležitosťou magickou ako racionálnou. Nízka úroveň medicíny na začiatku 18. stor. bola príčinou, že čarodejnice, zaoberajúce sa liečením, tešili sa u ľudu veľkej obľube.... Mnohokrát však nešťastná náhoda, neúspech liečenia alebo smrť pacienta stačili, aby ju žalovali a postavili pred súd ako čarodejnicu... Pri tomto spôsobe ‘čarodejníctva’ nestretávame sa vôbec s kultom diabla. Osoby zaoberajúce sa liečením boli obyčajne zbožné a keď aj používali rôzne magické úkony a prostriedky, prispôsobovali si ich vždy svojim náboženským predstavám.“[6]

Dejiny mágie sú plné podivuhodných osudov a záhadných postáv. Tak, ako bola v predchádzajúcom období mágia praktizovaná vidieckym obyvateľstvom, tak s príchodom novoveku začína byť pestovaná v tajných spoločnostiach, lóžach či rádoch. Mágia nového veku prináša pozoruhodné postavy, zväčša dobrodruhov, ako napr. grófa Alexandra Cagliostra, vlastným menom Giuseppe Balsamo (1743-1795), či záhadného grófa Saint Germain (zomrel 1795), ale i ľudí, ktorí sa chceli k poznaniu dopracovať pomocou štúdia skrytých síl, ako napr. Johann Georg Schrepfer (1730-1774), Swedenborgov žiak Jacques Martinés de Pasqually (1715-1774), jeho žiak Louis Claude de Saint Martin (1743-1803), či lekár Franz Anton Mesmer (1734-1815),[7] ale popri nich i mnoho šarlatánov, ktorí si na ľudskej hlúposti vybudovali slušnú živnosť.

Významnými postavami v 19. storočí, zaoberajúcimi sa mágiou, sú Elipfas Lévi (1810-1875), jeho žiak Papus, vlastným menom Gérard Encausse (1865-1916) a Stanislav de Guaity (1861-1897). V druhej polovici 19. storočia rastie i počet tajných spoločností, z ktorých niektoré (napr. Teozofická spoločnosť, Rád zlatého úsvitu) sa zachovali až do 20. storočia. Tieto tajné spoločnosti, v ktorých sa praktizovali magické obrady a rôzne iné rituály, však často v očiach verejnosti nadobúdali zlú povesť, a preto i mágia začala byť čoraz viac stotožňovaná so šarlatánstvom.

V 19. storočí nastáva najväčší rozmach objavov v prírodných vedách, prinášajúci pokusy o veľké filozofické systémy, ktoré sa pokúšajú odstrániť zo života človeka mravný úpadok, sociálnu biedu, tajomstvá a povery. S rozvojom modernej priemyselnej spoločnosti sa magické predstavy udržujú v podobe prežitkov, rôzne magické činnosti zanikajú, alebo sa transformujú do rôznych náhradných podôb pseudomágie, hier, ilúzií a pod. Táto pokleslá forma mágie a magického myslenia má však už málo spoločného s pôvodnou podstatou mágie, teda určitým prístupom človeka k prírode a vesmíru. Avšak mágia, magické obrady a činnosti sa najviac vo svojej pôvodnej podobe zachovali u tzv. primitívnych (prírodných) národov a vtedy vstupuje na scénu etnológia snažiaca sa o nový výklad mágie, ktorý je založený na vedeckej báze.

O fenoméne mágie existuje dostatok solídnej odbornej etnologickej literatúry a bolo vyslovených mnoho teórií, domnienok a hypotéz, ktoré mali vystihnúť podstatu tohto javu, napr. mágia sa definovala[8] ako tradičný spôsob jednania, spočívajúci na určitých obetiach (FRAZER); vychádzalo sa i zo základov ľudskej fyziológie a vznik mágie sa pripisoval emocionálnej povahe prírodného človeka (MARETT); niektorí bádatelia v oblasti antropológie a etnografie dospeli na počiatku tohto storočia k záveru, že mágia je výhradne súčasťou primitívneho myslenia človeka a ako taká patrí medzi patologické prejavy myslenia v spoločnosti; vyslovila sa teória mágie ako určitého predlogického myslenia, zákona mystickej účasti a participácie (LÉVY-BRUHL); mágia sa študovala ako problém spoločenských postojov a ako reakcia človeka na to, čo je považované za magické (MAUSS); mágia sa chápala ako pojem, ktorý zahŕňa kvalitu vzťahov medzi človekom a vecami, avšak človek nikdy nebol tvorcom týchto vecí, ale obyčajne boli tieto veci prostredníctvom mágie tvorené pre človeka (MALINOWSKI); poukázalo sa na fakt, že v mágii účinkujú podvedomé idey a predstavy, ku ktorým sa pri hodnotení tohto fenoménu dovtedy dostatočne neprihliadalo (LÉVI-STRAUSS) a mnohé ďalšie. I z týchto niekoľkých uvedených teórií možno vidieť, ako odlišne bádatelia mágiu chápali a ako je ťažké tento pojem presne definovať.

Popri mnohých zahraničných prácach, v ktorých sa autori snažili postihnúť fenomén mágie, nemožno zabúdať ani na naše, slovenské, etnografické reálie. Množstvo materiálu o mágii možno nájsť v monografických prácach o jednotlivých obciach a regiónoch Slovenska. Najmä informácie zo starších prác[9] sú zamerané na praktiky poverového charakteru. Na vysokej úrovni sú novšie práce, ktoré prinášajú popri iných údajoch i bohatý systém

poznatkov o magickom myslení v ľudovej kultúre. Obsiahnuté poznatky sú dôležitým terminologickým prameňom, umožňujú sledovať frekvenciu jednotlivých magických prvkov v tradičnej duchovnej kultúre a na základe toho vymedziť spoločné, ako i špecifické znaky magického myslenia v jednotlivých regiónoch. V týchto monografiách sa s mnohostranným uplatnením mágie stretávame predovšetkým v obyčajovom komplexe,[10] kde sa aplikovaním magických princípov mala zabezpečiť napr. zručnosť, sila, krása, zdravie, ľúbosť, šikovnosť, erotická príťažlivosť, prosperita a pod. Popri monografiách je množstvo informácií o mágii publikovaných v samostatných štúdiách v odborných etnografických časopisoch a zborníkoch. Ucelené informácie o tejto problematike možno nájsť i v statiach E. Horváthovej v syntetických prácach o ľudovej kultúre.[11]

V súčasnosti narastá opäť záujem o mágiu a nielen o ňu, ale i o tzv. duchovný rozmer človeka. Možno to súvisí s dobou, s prevratnými sociálnymi zmenami na konci 20. storočia, a tak i niektorí jednotlivci našej spoločnosti sa týmto záujmom o skryté javy a sily usilujú nájsť, ako protipól konzumného spôsobu života, iné hodnoty. Všade možno nájsť teraz dostatok literatúry s touto problematikou, zväčša však nie veľmi hodnotnej, ale nájde sa i literatúra solídna a kvalitná, ktorá skrýva v sebe čiastočky poznania. Bežnými sa už u nás stali pojmy ezoterika, psychotronika, hermetika, vychádzajú desiatky časopisov, ktoré sa venujú štúdiu mágie, rôznych náboženstiev, okultných javov a pod. Po spoločensko-politických zmenách v novembri 1989 sa teda staré okultné a magické postupy znovu objavujú, azda ako dôsledok informácií zo Západu, kde sa to však berie ako zábava alebo (a to veľmi často) ako obchod. Keďže v každej spoločnosti len niekoľko ľudí má (alebo sa nazdáva, že má) vrodené mimoriadne schopnosti nevyhnutné napr. na uzdravovanie, prípadne iné účely, musia byť tieto schopnosti ostatnými akýmsi spôsobom nadobudnuté. Metódy, akými sa získavajú, sa môžu v jednotlivostiach líšiť od jedného spoločenstva k druhému. Najrozšírenejší spôsob ich získavania je u nás v súčasnosti absolvovanie kurzu za pomerne vysoký poplatok, najlepšie u niektorého z renomovaných majstrov – „novodobých mágov". Vďaka pôsobeniu trhového mechanizmu sa teda oživuje podnikateľská aktivita i v tejto oblasti. Usporiadatelia týchto drahých rýchlokurzov často účastníkom sľubujú, že v priebehu zasväcovania do ich učebných metód a postupov napr. dosiahnu „zmenený stav vedomia" či samoliečiteľské schopnosti, zdokonalia si duševné schopnosti, pamäť, intelekt a pod.

Na prvý pohľad nič nezvyčajné, veď túto skutočnosť (teda, že za získanie určitých mimoriadnych schopností je potrebné zaplatiť) možno nájsť i u niektorých tradičných spoločenstiev, ako to napr. opísal nie tak dávno E. E. Evans-Pritchard vo svojej práci *„Witchcraft, Oracles and Magic among the Azande"*, kde konštatuje: „Medzi Azandami zo Sudánu môže mladý človek svoju žiadosť stať sa čarodejným lekárom podať nejakému staršiemu, uznávanému liečiteľovi. Ak je prijatý, študuje s ním počas dlhého obdobia, dávajúc mu ako odmenu časté a majetné dary. Čarodejníctvo, podobne ako každá iná schopnosť, musí byť kupované a predávané."[12]

Isteže, uvedené prirovnanie je len hrubou analógiou. Keď však človek číta a počúva o sumách presahujúcich veľmi často mesačný (niekedy niekoľkomesačný) priemerný zárobok, ktoré „kurzovodi" jednotlivých metód v súčasnosti požadujú za zasvätenie do svojho učenia (a zároveň tieto sumy sú ľudia hľadajúci určité zaradenie, prípadne tí, ktorí pociťujú potrebu istým spôsobom zaplniť duchovnú prázdnotu, ochotní bez väčšieho váhania zaplatiť), človeka niečo núti zamyslieť sa nad príčinami terajšieho, pomerne vysokého nárastu záujmu o rýchlokurzy na získanie rôznych výnimočných schopností.

A kde hľadať príčiny oživenia záujmu o rôzne magické schopnosti? Neustála prítomnosť magického myslenia sa predsa len zdá byť nezlučiteľná so všeobecne prijatými názormi modernej priemyselnej spoločnosti a je v podstate i v rozpore s racionálnymi a me-

chanickými modelmi príčin a následkov, ktoré prevažujú predovšetkým v najdôležitejších oblastiach vedy. Podľa R. Cavendisha príčin tohto „okultného oživenia, ktoré trvá od neskorého osemnásteho storočia, je nepochybne mnoho a sú zložité, ale je celkom možné, že majú veľa spoločného s krízou identity, rovnako ako to bolo v Rímskej ríši. Starý roľnícky systém a rozvrstvená spoločnosť mali pre každého životnú rolu a miesto v spoločnosti. Rozpad tohto poriadku priniesol mnoho výhod, avšak industrializácia, urbanizácia, rozvoj veľkých komunít a organizácií, dostupnosť vzdelania, zvýšená fyzická a sociálna pohyblivosť a oslabenie rodinných a susedských vzťahov spôsobili vo svojich negatívnych dôsledkoch zmätok ohľadne tradičných rolí, pocit vykorenenosti, úzkosti a neschopnosti s čímkoľvek sa stotožniť a niekam sa zaradiť.“[13]

V našom súčasnom svete, kde v životoch väčšiny ľudí dochádza k menšiemu alebo k úplnému odcudzeniu, sa teda rôzne duchovné hnutia a “kurzovodi“, ponúkajúci získanie či zdokonalenie ľudských schopností, tešia priaznivým podmienkam. Popritom usporiadatelia týchto drahých rýchlokurzov vďačia zväčša za svoj úspech obyčajným ľuďom – „pragmatikom“, teda tým, ktorí sú v dnešnej hektickej dobe ochotní venovať minimum času a aktivity, o to viac však peňazí, vo vidine rýchleho získania kurzom ponúknutých možností (napr. zvýšenie osobného výkonu v práci, prosperity, dosiahnutie liečiteľských schopností, zlepšenie duševného či telesného zdravia a pod.). Seriózny a trpezlivý mnohoročný rast v akejkoľvek oblasti sa v súčasnosti nenosí, ba dokonca sa často považuje za „čudáctvo“ a obmedzenosť.

Rôzne nedávno utvorené, alebo novotvoriace sa duchovné hnutia ponúkajú jednu z možností, kam môže etnológ zaoberajúci sa skúmaním magického myslenia zamerať svoju pozornosť. I keď stav našej spoločnosti v súčasnosti umožňuje vznik a pretrvávanie rozličných skupín usilujúcich sa o duševný a duchovný rozvoj ľudstva, až čas ukáže, či ide len o prechodnú vlnu záujmu, alebo či myšlienky ponúkané týmito skupinami sú naozaj schopné slúžiť potrebám moderného človeka.

Popri skúmaní záujmu o okultizmus či magické myslenie v západných spoločnostiach je pre antropológiu a etnológiu i v súčasnej dobe najlepším prameňom poznania mágie štúdium prírodných národov. Svet prírodných ľudí je doposiaľ svetom mágie. Pre človeka žijúceho v tzv. primitívnom spoločenstve je predstava všadeprítomnej sily, ktorou dokáže pôsobiť na iných, úplne reálna a nepochybná, čo je pre moderného civilizovaného človeka zväčša niečo neprirodzené a nepochopiteľné. Existuje solídna etnografická literatúra, v ktorej sa popisujú rôzne mimoriadne schopnosti čarodejníkov niektorých prírodných národov, ktorí túto predstavu všadeprítomnej sily prakticky využívajú.

Ako príklad možno napr. uviesť síce menej známy, ale podľa predstáv ich vykonávateľov veľmi účinný rituál „namierenie kosti“ (pointing the bone). Táto magická technika je v Austrálii dodnes rozšírená takmer všade. Podľa niektorých etnografov možno tento typ mágie považovať „za najjednoduchší zo všetkých druhov škodlivej mágie. Predstavuje prosté napodobnenie zvyčajného konania poľovníka a vojaka, snažiaceho sa zahubiť vyhliadnutú obeť. Súčasne tento typ mágie je najvhodnejší pri geografickej odlúčenosti ľudských skupín (ako u Austrálčanov), pretože nepotrebuje bezprostrednú blízkosť vykonávateľa obradu k jeho obeti.“[14] (Podobné využitie predstavy o všadeprítomnej sile možno nájsť napr. i pri omnoho známejších a rozšírenejších postupoch woodoo v Latinskej Amerike.)

Okrem tohto záškodného využívania mágie sa však veľmi dobre dá predstava všadeprítomnej sily sledovať v oblasti etnomedicíny. I v tejto sfére bádania existuje množstvo etnografickej literatúry popisujúcej mimoriadne schopnosti čarodejníkov, ktoré súčasná lekárska veda v podstate neberie vážne. Dodnes existujú na našej planéte veľké oblasti obývané ľuďmi, ktorí nemajú prístup k oficiálnemu zdravotníctvu. Takéto regióny sa nachádzajú

skoro vo všetkých končinách sveta – od sibírskych a mongolských plání, cez Juhovýchodnú Áziu a Oceániu, až po džungle Strednej a Južnej Ameriky. Tu práve pôsobia čarodejníci (šamani, medicinmani a podobne), ktorým sa pripisujú nadprirodzené schopnosti. Takáto rozšírenosť, ako i vzájomná podobnosť týchto predstáv v takých od seba odľahlých oblastiach môže byť azda i viac ako obyčajnou náhodou. Títo čarodejníci v podstate ani nemajú oficiálne vzdelanie, no postupom rokov zdedili alebo nadobudli bohaté skúsenosti. Pomocou nich však dosahujú prekvapujúce výsledky, neraz lepšie ako oficiálna medicína a dokážu napr. na dobrej úrovni udržať zdravotný stav svojej dediny či oblasti.

Pre etnológa je iste potrebné analyzovať povery, predstavy, skúsenosti a postupy zachované z dávnej minulosti, vyvíjajúce sa v priebehu mnohých generácií a pochádzajúce z čias, keď oficiálna veda prakticky nejestvovala. Odkiaľ sa však i v dnešnej „civilizovanej" spoločnosti, napriek rozmachu vedeckého poznania a snahy o vedeckú všestrannosť pri vysvetľovaní prírodných javov, berie viera v mágiu a narastá záujem o rôzne okultné fenomény? Je tento jav iba krízou identity? Súvisí záujem o mágiu a vôbec obracanie sa o pomoc pri riešení každodenných problémov k rôznym „duchovným" praktikám, so stratou bývalých materiálnych a sociálnych istôt? Alebo je to iba náhodný záujem a zvedavosť o okultnú vlnu, teda ako o isté nóvum, ktoré sa mohlo u nás viac rozšíriť až po spoločensko-politických zmenách v novembri 1989?

Hľadanie odpovedí na tieto otázky a na mnoho podobných týkajúcich sa nárastu záujmu o mágiu a vôbec vzostup magického myslenia v našej spoločnosti je výzvou predovšetkým pre etnológa ako pre najpovolanejšieho znalca tejto oblasti. Celková analýza tohto spoločenského javu, ktorý sa podieľa na vytváraní našej každodennej reality, by mala byť neoddeliteľnou súčasťou etnologického bádania.

POZNÁMKY

1 WOLF, J.: Člověk, věda a magie. Úvod. In: WOLF, J. a kol.: Člověk ve světě magie. O historii a současnosti magie v lidské společnosti. 1. vyd. Praha, UNITARIA 1992, s. 9.

2 HORVÁTHOVÁ, E.: Úvod do etnografie a folkloristiky. 1. vyd. Bratislava, FF UK 1989, s. 138.

3 Podľa: NAKONEČNÝ, M.: Předmluva. In: GRIESE, O.: Problém očarování s předmluvou Milana Nakonečného. 1. vyd. Brno, TOM 1992, s. 14.

4 NAKONEČNÝ, M.: Podstata a lidský smysl magie. In: WOLF, J. a kol., c. d., s.102.

5 HORVÁTHOVÁ-ČAJÁNKOVÁ, E.: Liečebné praktiky čarodejníc na severo-západnom Slovensku v prvej polovici 18. storočia. Slov. Národop. 7, 1959, s. 433.

6 Tamže, s. 434.

7 LEUENBERGER, H.-D.: Co je ezoterika. Úvod do ezoterického myšlení a jazyka. 1. vyd. Praha, MELANTRICH 1992, s. 79 – 82; NAKONEČNÝ, M.: Podstata..., c. d., s. 103.

8 Podľa: WOLF, J.: O původu a vývoji magie. In: WOLF, J. a kol., c. d., s. 15-18. Bližšie pozri napr: EVANS-PRITCHARD, E. E.: Witchcraft, Oracles and Magic among the Azande. Oxford, Clarendon Press 1937; FRAZER, J. G.: The Golden Bough. London, 1911 – 15. (Český preklad: FRAZER, J. G.: Zlatá ratolest. Praha, ODEON 1977.); LÉVI-STRAUSS, C.: Myšlení přírodních národů. Praha, Československý spisovatel 1971; MALINOWSKI, B.: Coral Gardens and Their Magic. London, Allen and Unwin 1935; MALINOWSKI, B.: Magic, Science and Religion. New York, Doubleday and Company 1954; MARETT, R. R.: The Threshold of Religion. 1914; TOKAREV, S. A.: Rannie formy religii. Moskva, 1990, 622 s.

9 Napr. práce: BODNÁR, J.: Myjava. Myjava, 1911. 519 s.; CHOTEK, K.: Cerovo. Národopisná studie. Praha, 1906. 53 s.; MEDVECKÝ, K. A.: Detva. Monografia. Detva, 1906, 330 s.; VÁCLAVÍK, A.: Podunajská dedina v Československu. Bratislava, 1925. 584 s.

10 Napr. state: ČAJÁNKOVÁ, E.: Zvyky, ľudové liečenie. In: Banícka dedina Žakarovce. Bratislava, SAV 1956, s. 448 -483; HORVÁTHOVÁ, E.: Duchovná kultúra. In: Horehronie 2. Kultúra a spôsob

života ľudu. Bratislava, VEDA 1974, s. 241 -339; HORVÁTHOVÁ, E.: Zvyky a obrady. In: Hont. Tradície ľudovej kultúry. Martin, Osveta pre Kraj. osvet. stred. v Banskej Bystrici 1988, s. 468-548; JAKUBÍKOVÁ, K.: Duchovná kultúra ľudu. In: Zamagurie. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1972, s. 195 – 269.

11 HORVÁTHOVÁ, E.: Názory, představy a zvyky slovenského lidu. In: Československá vlastivěda. Díl III. Lidová kultura. Praha, ORBIS 1968, s. 555-589; HORVÁTHOVÁ, E.: Zvykoslovie a povery. In: Slovensko 3. Ľud – II. časť. 1. vyd. Bratislava, OBZOR 1975, s. 985-1030.

12 EVANS-PRITCHARD, E. E.: c. d., s. 202 – 215. Podľa: FOSTER, G. M. – ANDERSON, B. G.: Medical Anthropology. New York, Newbery Award Records 1978, s. 106.

13 CAVENDISH, R.: Dějiny magie. 1. vyd. Praha, ODEON 1994, s. 197.

14 TOKAREV, S. A.: c. d., s. 95.

DEVELOPMENT OF INTEREST IN MAGIC

Summary

In this study the author turns his attention to the cultural phenomenon of magic, based upon believes in human capacities to exert influence, with the help of supernatural forces, on people, animals, natural phenomena, even on spirits and gods, in general on everything that is around, or is perceived as being around man.

Ideas and rituals of magic can be found in all cultures in all periods of history of the human society, from paleolit up till present times. One of the oldest forms of magic were rituals and practices aimed at ensuring food, as numerous paleolitic cave paintings and carvings attest to.

Ancient civilizations of India, Persia, Chaldea and Egypt, deliberately cultivated the art of magic. Even the term *magic* per se originated in ancient Persia, and is derived from magicians, who were originallz members of the cast of priests of Zarathustrian religion. They worshiped fire and other elements, engaged themselves in medicine, jurisprudence, literature, striving to penetrate into all secrets of life and world. In the Roman times the knowledge of Zarathustrian priests spread into Europe, yet the evidence about magic ideas and practices could be found already in Ancient Greece.

However, the secret knowledge of magic became spread in Europe thanks to the Jews, who dispersed into diaspora on a mass scale after the Jewish war (66.-70. A. D.) when Jerusalem was destroyed by Roman troops. With the rise of Christianity in Medieval Europe magic acquired a different form being increasingly identified with witchcraft, and magicians with sorcerers who in connection with evil forces harmed people. Simultaneously, this period also brings certain growth in magic, and the art of magic is being taught at universities in Toledo, Sevilla, Salamanca and Krakow.

With coming of the modern era, magic is cultivated by secret societies, lodges or orders, and magic of modern times gives rise to remarkable figures, mostly adventurers and quacks, who built a rather good living on people•s ignorance. The 19th century recorded a large growth of discoveries in natural sciences, followed by attempts at big philosophical systems trying to preach against moral deterioration, poverty and superstition in lives of people.

Since then up till present the ethnologists have come to the forefront, trying in many theories and hypotheses to capture the essence of the phenomenon of magic.

At present even some new interest in magic is recorded, connected probably with revolutionary social changes at the end of the 20th century, with the lost of identity of people, and thus, by their interest in supernatural phenomena and forces, some individuals try to find new values as a counter point to the consumption life-style.